

Ігор ВЕРБОВСЬКИЙ
(Житомир, Україна)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Освіта – це право кожної людини. Відповідно до статті 53 Конституції України встановлено, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1]. Стаття 3 Закону України «Про освіту» встановлює наступні права на отримання освіти: «1. Кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України» та «2. В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак» [2].

З кожним днем все більше і більше уваги, як в Україні, так і у європейських країнах, приділяється питанню впровадження інклюзивної освіти. Інколи її помилково пов'язують лише із здобувачами вищої освіти з обмеженими можливостями в відокремлених класах та установах. Але інклюзивна освіта також стосується і здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами у звичайних, а не відокремлених, класах. Поняття «інклюзивна освіта» полягає у розширенні участі та поліпшенні якості освіти для всіх здобувачів, також із особливими освітніми потребами та включаючи осіб з обмеженими можливостями.

Згідно з Саламанською декларацією та Рамками дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, прийнятіми Всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами у 1994 році термін «особливі освітні потреби» стосується усіх таких дітей та молоді, потреби яких залежать від різних видів особливих освітніх потреб або труднощів, пов'язаних з навчанням [4].

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісного навчання шляхом організації діяльності в освітніх установах на основі застосування особистісноорієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей. Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання базується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення [5].

Спостереження та статистика підтверджують той факт, що кожного року все більше і більше дітей з особливими освітніми потребами відвідують заклади загальної середньої освіти. У державних закладах освіти також помітно збільшується кількість дітей з інвалідністю. Така ситуація збільшує потребу в спеціалістах зі знанням особливостей спеціальної освіти та різних формам психолого-педагогічної допомоги. Цей факт є справжнім викликом для директорів шкіл, вчителів, асистентів вчителя, а також для батьків та дітей.

Як міжнародне, так і українське законодавство містять численні зобов'язання щодо забезпечення інклюзивної освіти для дітей та молоді з особливими освітніми потребами, в тому числі і з обмеженими можливостями: Конвенція про права дитини, ратифіковану Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91 та Конвенція про права осіб з інвалідністю, ратифіковану Законом № 1767-VI від 16.12.2009.

В Законі України «Про освіту» дедалі чіткіше перегукуються положення про підтримку здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Положення визначають, що [2]:

- виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Батьки мають рівні права та обов'язки щодо освіти і розвитку дитини (п.1, стаття 55);
- батьки здобувачів освіти мають право обирати заклад освіти, освітню програму, вид і форму здобуття дітьми відповідної освіти (п.2, стаття 55);
- засновник закладу освіти або уповноважений ним орган (особа) забезпечує створення у закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування (п.2, стаття 25);
- інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (п.1, стаття 20);
- у разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків заклад освіти утворює інклюзивний клас та/або групу в обов'язковому порядку. Спеціальний клас та/або група утворюється керівником закладу освіти за погодженням із засновником цього закладу освіти або уповноваженим ним органом. Заклади освіти створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Заклад освіти відповідно до законодавства організує та/або забезпечує надання особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також допоміжних засобів для навчання (п. 2, стаття 20).

Навчання здобувачів з особливими освітніми потребами організоване на будь-якому освітньому рівні, в усіх закладах освіти. Кожен заклад дошкільної освіти, загальної серед-

ньої освіти, позашкільної освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, вищої освіти повинні забезпечувати інклюзивну освіту. Порядок організації інклюзивного навчання реалізується в наступних Постановах Кабінету Міністрів України:

- Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530;
- Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872;
- Порядок організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 779;
- Порядок організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 636;
- Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635.

Остаточне рішення про форму навчання дитини з рішенням про необхідність спеціальної освіти приймається батьками.

Згідно з статтею 26 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [3]:

1. Заклади загальної середньої освіти на підставі письмових звернень батьків дітей з особливими освітніми потребами утворюють інклюзивні та/або спеціальні класи у порядку, визначеному законодавством.

Для учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти, на підставі письмового звернення їхніх батьків утворюються інклюзивні та/або спеціальні групи подовженого дня.

6. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для учня з особливими освітніми потребами забезпечує асистент вчителя.

7. В освітньому процесі соціальні потреби учнів з особливими освітніми потребами забезпечуються асистентом учня – соціальним робітником, одним із батьків учня або уповноваженою ними особою...

8. Для організації процесу навчання учнів з особливими освітніми потребами у закладі, що забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти, облаштовуються ресурсні кімнати та медіатеки за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, а також за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством.

Організація інклюзивної освіти є спільною відповідальністю Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів влади, обласних органів влади, місцевих органів влади, керівника закладу освіти, вчителів, асистентів вчителя, сім'ї та дитини, тобто кожного учасника освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 2145-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 463-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

4. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами
Прийнята всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потреба-
ми: доступ і якість 7-10 червня Саламанка, Іспанія 1994. Режим доступу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#n12

5. Данілавічюте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: на-
вчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 287 с.